

1

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

УКРАЇНСЬКА БІОГРАФІСТИКА
BIOGRAPHISTICA UKRAINICA

Збірник наукових праць
Інституту біографічних досліджень

Заснований у 1996 році

Випуск 8

НБ ПНУС

774260

Київ - 2011

УДК 016:929(477)(066)

ББК 63.3(4УКР)-8

У 45

Українська біографістика = Biographistica Ukrainica : зб. наук. праць / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біографічних досліджень ; редкол. : Т. І. Ківшар (гол. ред.) та ін. – К., 2011. – Вип. 8. – 340 с.

Збірник наукових праць присвячений теоретичним і методичним засадам вітчизняної біографістики як окремої спеціальної історичної дисципліни, історичному досвіду, сучасним проблемам, тенденціям і перспективам розвитку української та світової біографіки та біобібліографії, питанням формування електронних біобібліографічних ресурсів, висвітленню життєвого та творчого шляху відомих діячів науки, освіти та культури України.

Розраховано на вчених, викладачів, студентів і аспірантів вищих навчальних закладів, працівників музейних, архівних і бібліотечних установ, краєзнавців.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: Т. І. Ківшар, д-р. іст. наук (головний редактор); В. І. Попик, канд. іст. наук (заступник головного редактора); С. М. Ляшко, канд. іст. наук (заступник головного редактора); Н. І. Любовець, канд. іст. наук (відповідальний секретар); В. М. Даниленко, д-р. іст. наук, член-кореспондент НАН України; Л. А. Дубровіна, д-р. іст. наук, член-кореспондент НАН України; Н. П. Марченко, канд. іст. наук; І. Б. Матяш, д-р. іст. наук; О. С. Онищенко, д-р. філос. наук, академік НАН України; В. Ю. Омельчук, д-р. іст. наук; М. М. Романюк, д-р. іст. наук, член-кореспондент НАН України; О. М. Яценко, канд. іст. наук.

Рецензенти:

Ковальчук Галина Іванівна, доктор історичних наук, професор;

Новальська Тетяна Василівна, доктор історичних наук, професор.

Друкуються за рішенням Ученої ради Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Збірник зареєстровано Міністерством юстиції України. Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 15825-4297Р від 12.10.2009 р.

Збірник зареєстровано Вищою атестаційною комісією України як фахове видання зі спеціальностей «Історичні науки» (постанова Президії ВАК України від 10.03.2010 № 1-05/2) та «Соціальні комунікації» (постанова Президії ВАК України від 10.02.2010 № 1-05/1).

При передруку публікацій посилання на збірник “Українська біографістика” обов’язкове.

No part of this publication may be reprinted without reference to the “Ukrainian biographistics” collection.

імені Василя Стефаника

код 02125266

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

© Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, 2011

77 42 60

*Надія Романівна ГАЛЯРНИК,
бібліотекар Наукової бібліотеки
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ)*

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ГНАТА ХОТКЕВИЧА (ІЗ АРХІВНИХ МАТЕРІАЛІВ ІМЕННОГО ФОНДУ ПРОФЕСОРА В. Т. ПОЛЕКА В КНИГОЗБІРНІ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ПРИКАРПАТСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА)

У статті дано аналіз архівних матеріалів Іменного фонду професора В. Полека у Науковій бібліотеці Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ).

Ключові слова: Гнат Хоткевич, Володимир Полек, епістолярій, спогади, Іменний фонд.

The paper presents analysis of archival material in the Fund professor of V. Polyek in Scientific Library of PreCarpathian National University named after V. Stefanyk (Ivano-Frankivsk).

Keywords: Gnat Khotkevych, Volodymyr Polyek, correspondence, memoirs, the Fund.

В статье дан анализ архивных материалов Именного фонда профессора В. Полека в Научной библиотеке Прикарпатского национального университета имени Василия Стефаника (Ивано-Франковск).

Ключевые слова: Гнат Хоткевич, Владимир Полек, эпистолярий, воспоминания, Именной фонд.

Нині архіви та бібліотеки набувають усе більшої ваги у формуванні інформаційного ринку країни як різні за типом, призначенням, умовами створення та функціонування інформаційні центри, що зберігають і надають для використання з різною соціальною метою об'єкти інформації. Та якщо бібліотека засновується на організованому фонді тиражованих документів, то архів був і залишається насамперед зібранням комплексів документів, що склалися історично, відтак, відображає історію установ та осіб, які діяли у певні часи на певній території.

Об'єктом нашої роботи стала творча діяльність Гната Хоткевича, інформація про яку зібрана у фонді професора В. Т. Полека, матеріали якого охоплюють три папки (№ 563, 564, 565) особистого архіву вченого та публікації самого фондоутворювача у місцевих газетах.

Перша папка (№ 563) містить листи Хоткевич Платониди Володимирівни до В. Т. Полека, рукописи письменника та спогади його учнів. Там само знаходяться листи кореспондентів Платониди Хоткевич. Серед них — Платон Воронько. У своєму листі він висловлює радість із приводу призначення пані Хоткевич директором музею у с. Криворівні.

Спогади Іларія Карбулицького, колишнього редактора «Каменярів», дають нам змогу дізнатися про Хоткевича-бандуриста: «Публіка була дуже одушевлена і безчисленным «бісам» «майже всіх програмованих пісень не було кінця...» [2, арк. 16].

Серед рукописних матеріалів зустрічаємо нотний запис і перелік невідомих у літературі пісень, записаних у харківський період творчості письменника [2, арк. 8–12].

Дуже цінною для дослідників творчого шляху митця є довідка, видана Спілкою радянських письменників України, Харківським обласним правлінням про те, що Г. Хоткевич розпочав літературну працю 1897 р., а 1 листопада 1937 р. минув його сорокалітній стаж. Довідка підписана Ю. Смоличем і Байдебурою, датована 17 лютого 1938 р. [2, арк. 13].

Значну цінність становлять і спогади Надії Віталіївни Суровцової, котра довгий час листувалася з дружиною письменника (у папці зберігаються її листи). Це листування приватного характеру. «...Для людей мого покоління, — згадує Надія Віталіївна, — Хоткевич був романтичним символом українського руху, любові до Батьківщини, її минулого, сучасного та майбутнього, і його многогранний талант відтворився не тільки в літературній та художній діяльності...» [2, арк. 33].

Н. В. Суровцова тричі зустрічалася з великим письменником: 1910 р. в Умані, де Гнат Мартинович дав концерти гри на бандурі; у Петербурзі, де письменник виступав із лекцією на тему: «Боротьба українців Австро-Угорщини за свій університет у Львові»; у столиці України м. Харкові під час обговорення книги Г. Хоткевича «Богдан Хмельницький». Їй він запам'ятався як талановитий бандурист і співак, оригінальний лектор і самобутній письменник.

У папці містяться також спогади Володимира Мартинюка про учителя і наставника, з котрим він познайомився під час навчання на робітфаці при муздрамінституті (навчаючись грі на бандурі). «Лекції по бандурі були надзвичайно цікаві тому, що кожний прийом показував Гнат Мартинович так майстерно, що кожний урок був для нас своєрідним концертом слухання різних творів на бандурі. В такого педагога була настільки невичерпна фантазія, що на такому примітивному інструменті він міг грати твори Моцарта, Гайдна, Чайковського, Римського-Корсакова, а на теми народних пісень, то не можна переслухати... Грав і співав Гнат Мартинович багато. Голос звучав свіжо, дуже приємного бархатного тембру...» — писав кореспондент [2, арк. 53].

Спогади І. Ф. Шульженка розповідають про викладацьку діяльність Г. Хоткевича у Харківському зоотехнічному інституті: «Гнат Мартинович Хоткевич постає в моїй пам'яті як блискучий викладач української літератури, котрий привернув увагу своїх слухачів до творів Т. Шевченка, І. Франка та інших письменників» [2, арк. 72]. Знали Гната Мартиновича на той час і як письменника, музиканта, композитора, організатора та керівника оркестру та студентського хору. Усі свята і вечори в інституті проходили під його керівництвом, а опубліковані у цей період твори відразу поширювалися серед молоді («Гірські акварелі», «Камінна душа» та інші) [2, арк. 73].

Листи Платониди Володимирівни до Володимира Теодоровича засвідчують теплі дружні відносини між подружжям. У них ідеться також про літературні справи та клопотання пані Хоткевич щодо літературної спадщини Гната Мартиновича, про її працю на посаді директора музею ім. І. Франка у Криворівні.

Папка № 564 містить матеріали автобіографічного характеру. Це світлина 1906 р., на якій зображені учасники свята в Коломиї за участю бандуриста Гната Хоткевича. Фотознімки, датовані 27 грудня 1967 р., зроблені в день 90-річчя письменника. На них відтворено виступи Платониди Володимирівни та інших учасників святкування [3, арк. 5-9]. У папці знаходимо світлини з вистави «Камінна душа», постановки Івано-Франківського обласного музично-драматичного театру ім. І. Франка, за участю акторів Ю. Шиманського, І. Остаповича, Т. Перети, М. Гуріна, Х. Фіцалович та ін. [п. 564, арк. 10-21].

Папка № 564 містить також бібліографічний список творів Г. Хоткевича, зроблений Книжковою палатою УРСР м. Харкова 1958 р. [3, арк. 22–32].

Автобіографія Гната Хоткевича, написана жаргівливим тоном, жвавою народною мовою, становить чималу цінність для вивчення життєвого та творчого шляху письменника, його літературних та естетичних уподобань. Подекуди вона нагадує гуморески Остапа Вишні, з яким підтримував творчі та дружні стосунки Гнат Мартинович, а саме: «...Батько мій був граф, потомок великих і славних гетьманів Хоткевичів. Правда, він служив поваром, але то внаслідок родинних інтриг (вони ж усе інтригують, оті вельможні пани). Мати моя теж була графиня Сумського в'їзду Харківської губернії. Між іншим — знала ще кріпацтва й добре його пам'ятає» [3, арк. 34].

Батькам у Харкові було матеріально важко прожити, тому часто вирушали до села: «...вражіння з міста уступалися на другий план перед вражіннями села такими яскравими, ядерними...» [3, арк. 35]. Свої творчі спроби майбутній письменник розпочав у 6–7 років: писав «драму» з розбійничого життя. А в 11–12 «...читав Гоголя, і мені здалося, що він неправильно пише. Давай я його поправляти, а коротше сказати — перекладати на українську мову... Я перекладав того Гоголя, що писав по-українському російськими словами...», — згадує Г. Хоткевич [3, арк. 35–36]. «...Факт перекладання Гоголя на українську мову свідчить, що у 80-х роках наші села, навіть такі, як Деркачі, в 13-ти верстах від Харкова, не втратили української стихії, коли от вона могла відбитися в свідомості малого хлопця, який зроду не бачив української книжки й не знав нічого про якусь там ріжницю мов», — читаємо далі в автобіографії [п. 564, арк. 36].

Закінчивши школу, майбутній письменник «...чомусь дістав замилювання до історії та мріяв про історично-філологічний факультет. Але свідомо не пішов до нього... Пішов до технологічного інституту, а воно, як виявилось потім: жени природу в двері, а вона влетить в вікно, — і я працював усе життя в галузі історії. І — цікава річ! Історією я цікавився довго і серйозно, і будучи дорослим — усе ж уважаюся дилетантом, а інженерну науку проходив хлопцем — і все ж я й досі «спец»...», — писав Г. Хоткевич [3, арк. 38].

«... З днів технологічного життя цікаво відмітити от що. Року 1895 в с. Деркачах я влаштував вистави для селян в спе-

ціально побудованому будинкові. У купця Михайлова вивпросив коня й об'їхав усіх довколишніх поміщиків; хто дощок дав, хто гвіздків, хто десятку, — і з того всього стала сцена в садку одного дядька... ставили ми «Назара Стодолю», «Як ковбаса та чарка», «97», «Яблуневий полон»...» [3, арк. 40].

1897 р. вийшов друком нарис «Грузинка», вміщений у галицькій «Зорі». Так офіційно розпочався творчий шлях цього самобутнього письменника. А 1895 р. в особі Гната Хоткевича народився неперевершений бандурист, виконавець і композитор: «95-го року справив я собі бандуру й почав грати, а мабуть, уже в слідуєчому, 96-му, виступав з великим успіхом у Полтаві..., а 97-го... розпочалася й моя видавнича робота» [3, арк. 41].

Серед письменників старшого покоління Гнат Мартинович виділяв Олександра Катренка: «...тип старих мирних українців, що любили органічною любов'ю свій край і свій нарід; мов огник, десь глибоко в душах держали свою святиню — українську ідею і йшли з нею, як з демонстрацією, через базари життя. Ніяких надій, ніяких перспектив, горизонтів, і вже — аж ніякісінької політики. Та й в голову вона не приходила, бо їм велено було одно: не вгасіть. І вони не гасили. Ледве блимало світличко, ледве жевріло, а таки тліло. Згодом прийдуть ті, що роздмухають» [3, арк. 43].

1899 р. Гнат Хоткевич працював машиністом, мав закінчити навчання в інституті, але через участь у студентських заворушеннях був висланий із Харкова.

Згодом доля зводить майбутнього письменника з композиторами М. Лисенком та К. Стеценком.

Потім було закінчення інституту, робота на Катерининській залізниці, громадській книгозбірні «Общество грамотности», незліченні виступи з бандурою, організація оркестру бандур, лір і троїстих музик. Гнату Мартиновичу вісім разів відмовляли у дозволі організувати концерти у Харкові.

«А то от іще цікава штука — перший робітничий театр на Україні. Це я заснував аматорське товариство з самих робітників паровозного заводу, — згадував Гнат Хоткевич. — Півтораста душ самих робітників, бо єдиний «тілігент» серед них був я. Років два грали ми в Народньому домі, — і то був гарний час... А дати в ті часи 150 свідомих українців у робітничу масу — я вважаю серйозною своєю заслугою» [3, арк. 49-50].

У проміжку 1900–1905 рр. побачила світ книга «Поезія в прозі» Гната Мартиновича, за яку С. Єфремов посвятив автора «у лицарі символізму» [3, арк. 50].

Свою письменницьку діяльність Гнат Хоткевич характеризує так: «...Талант у мене невеличкий, але все ж більший, ніж я міг виявити. Я чув, що міг би дати щось серйозніше, сильніше, ніж зумів, але самотність, брак, повний брак зовнішнього стимулу до писання, неможливість і невміння друкувати свої твори — все те фатально відбилося на моїй літературній фізіономії; і то остільки фатально, що от я навіть утратив жартливий тон, що був його взят спочатку... Служіння літературі видавалося мені найвищим заняттям, і я влив туди всю свою молоду енергію... Я не знав тоді, що окрім сякої-такої талановитости треба мати ще дещо. Для одних оцим дещо є опертя на якусь організацію чи партію, для других — індивідуальне вміння, для третіх — ще що-небудь, а в мене нічого з того не було» [3, арк. 51–52].

Події 1905 р. привели Гната Мартиновича в еміграцію, в Галичину. Це був надзвичайно продуктивний період творчої біографії письменника. «Написав я в Галичині багато, але багато з того й пропало. От були в мене «Опришки», ціла низка легенд про опришків, оброблених літературно... Із значних річей я написав у Галичині повість «Авірон», «О полку Ігоревім», «Рогнідъ». «Море», «На залізниці», тетралогія «Богдан Хмельницький» (у первісній редакції), «Камінна душа», гуцульських п'єс аж п'ять, і найбільша робота — історичний роман «Берестечко». Для нього я самі матеріали збирав два роки. Скільки то списано паперу, то ви й не уявляєте собі, читачу! Але подужати цієї речі так я й не подужав», — читаємо в автобіографії Г. Хоткевича [3, арк. 53].

«Надзвичайно красне, надзвичайно звучне й оригінальне гуцульське наріччя» захопило автора і він став його прекрасним знавцем. За порадою В. Гнатюка літо 1906 р. Гнат Хоткевич провів у Карпатах. «Як роззявив я рота від здивування, прибувши на Гуцульщину, то так із роззявленим ротом і ходив шість літ», — згадував письменник [4, арк. 107].

Гуцульський театр, організований Гнатом Мартиновичем, став унікальним явищем в історії української культури: «... перша трупа проїхалася по Галичині з таким тріумфом, що мені вже менше труда було на друге літо збирати товариство чоловік до 60. Написав я для них п'єси «гуцульсков бесідов» [3, арк. 53].

У автобіографії Гнат Хоткевич писав: «...Про Галичину й галичан zostалися в мене найкращі спомини, я полюбив і цей край, і тих людей. От я був там чужа людина, до певної міри — в чужому краї; жилося мені неважно, а під кінець то й зовсім погано; але от zostалися світлі вражіння й гарні спомини. Багато з наших материкових українців не люблять галичан. А я їх бачив зблизька — і зрозумів їх, полюбив...» [3, арк. 54]. «...Коли росіяни руйнували Галичину, я дуже близько приймав те до серця, — а чим допомогти? Я написав велику книжку про Галичину на російській мові, але вона видалася видавцям московським «слишком революционной» (одна восьма частина тої книжки вийшла потім у виданню «Союза» під заголовком «Кооперація в Галичине»). А потім надумав поїхати з лекцією про Галичину, аби знайомити суспільність з тим краєм і творити опінію. Був, між іншим, і в Петербурзі. Там лекцію влаштували кадети. Народу було багато, слухали уважно. Після були дебати...» [3, арк. 57-58].

Гнат Мартинович згадував: «робив усі можливі заходи, щоб перевезти на Україну й показати свій гуцульський театр. Їздив туди-сюди — шукав грошей... і тільки одна єдина Марія Костянтинівна Заньковецька відгукнулася з усією щирістю своєю — більше ніхто... але зібрати стільки грошей, щоб перевезти театр я все ж не зміг. Перевіз сюди тільки кілька душ майстрів-кустарів (гуцули — надзвичайні художники у роботах по дереву, шкірі, металу), бо хотів показати гуцульську вмільсть. Окрім того, замість трупи злагодив 10 душ гуцулів, що мали поїхати з концертом етнографічним і заробити грошей на перевіз усього театру» [3, арк. 56-57].

Усім задумам перешкодила війна. Згодом революція 1917 р. затягла у вир подій, хоча письменник і давав собі слово не брати участі ні в якій громадській роботі.

Закінчується автобіографія Гната Мартиновича філософським роздумом: «.. Лінія людського життя й людської діяльності мусить іти так, що кульмінаційною точкою має падати бистро і чим більший кут дає, тим краще: природа розчищає місце для нової творчості. А отакі видання це все одно, що штучне дихання, кисень, камфора... А може, ж моя лінія ще йде ввєрх? А може ж я ще не дійшов «до точки»? А може ж я ще «подаю надежды и оные питаю»? Кажуть же, що буває «вторая молодость». А якщо буває вторая, то чому ж не быть третій, четвертій і т.д.? А коли так — живем, значить! Дайош!» [3, арк. 61].

У папці № 564 розміщені архівні матеріали Гната Хоткевича, а саме: неповний перелік друкованих праць письменника, матеріали про його творчу діяльність: виписки з газет і документів, зроблені професором В. Полеком та П. В. Хоткевич.

Стаття Гната Мартиновича «Під розвагу», опублікована у газеті «Діло» 17 грудня 1910 р., актуальна і сьогодні. Розпочинається вона так: «Наша Гуцульщина все видавалася мені закопаним скарбом, о котрім ніхто не знає, красовицею, котра буде жінкою королевича, але поки що ходить у подертій суконці» [3, арк. 81].

Зачарований красою Гуцулії, самотністю та обдарованістю її корінного населення, письменник став великим пропагандистом, популяризатором усього гуцульського. Про це свідчить ряд книг, статей, написаних автором і розміщених в українських і російських часописах. У статті «Під розвагу» Гнат Хоткевич висловив занепокоєння: «Чи варто тую красовицю виводити у світ?» Чи не зашкодить цивілізація, розвиток туризму первісній красі краю та життю самих гуцулів? І відповідає, що необхідно «приваблювати капітал і талант для того, щоб Гуцульщина зосталася нашою, українською, і від цього мали вигоду самі гуцули».

Цінним матеріалом для нас є спогади дружини письменника. У них розкривається багатогранна діяльність Гната Мартиновича, зокрема як перекладача. Адже восени 1921 р. письменник переклав драму Калідаси «Шакунталя» українською мовою. «Ця прекрасна річ просилася на екран, він пише сценарій. До останнього дня життя у нього була думка написати оперу. Музичні ілюстрації до цього перекладу, побудовані на древні індуських гамах, виконувалися членами товариства «Митуса», яке організував тоді Хоткевич...», — читаємо у спогадах [3, арк. 175].

Одночасно Гнат Мартинович писав «Історію Галицького театру». З цієї роботи було надруковано «Театр народний і середньовічний», монографію «1864-й рік в історії Галицького театру».

Платонида Володимирівна згадувала: «У своїй книзі «Музичні інструменти українського народу» Хоткевич відводив належне місце дослідженню гуцульських народних інструментів. У 1934 р. у брошурі для виставки народних інструментів Всесоюзного Дому Народної Творчості у Москві ім. Крупської, яку Хоткевич писав на замовлення, він присвятив цілий розділ опису гуцульських народних інструментів.

Часто згадував Хоткевич про своїх улюблених гуцулів! Свою безмежну любов до них він проніс через все своє життя і зумів її передати другим. Коли під час тяжкої хвороби приходили думки про смерть — я вживала цілющих ліків — спогадів про Гуцульщину. Варто було щось запитати, пригадати, як відразу, перейняте сумом лице, мінилося, все відходило пріч і лилися спогади про Криворівню, Голови, Красноїлля, про Потяків Якиб'юка, Харуків, Шекерика, Гулейчука... Від перших днів знайомства з Хоткевичем і я перебувала під вражінням тих оповідань, поезії і краси Гуцульщини, і зі мною все жила думка про те, щоб побувати у цьому закутку землі української, і тепер я радію, що ця мрія стала дійсністю!..» [3, арк. 175–176].

Дружина письменника зазначала: «Організацію «Гуцульського театру» в театральній діяльності Хоткевича треба вважати кардинальною. Перебування гуцульського ансамблю в Харкові (1912–1914 рр.) ...сприяло широкій популяризації гуцулів. Виступ у Москві, Одесі, Херсоні, Миколаєві, Києві, Харкові на ті часи було явищем незвичайним. В архіві Хоткевича є програми лекцій, концертів, відгуків преси, яка відзначала заслугу Хоткевича у популяризації гуцулів і гуцульського мистецтва [3, арк. 176].

«Слухаючи їх, — пише про гуцулів харківський професор М. Ф. Сумцов, — мимоволі думаєте, — ось де таємне зерно народного духу, підмога для перенесення вікових страждань, запорака нових, невідомих культурних можливостей і нових духовних сил... Разом з тим, дивлячись на цих простих селян, мимоволі думаєте, — який на протязі віків ви бережете дорогоцінний, виховний засіб, ви — бідні люди плуга, жертва всіляких апетитів, ви що зберегли в глуші своїх гір ті мелодії, якими будуть жити і тішитись майбутні покоління в кращих життєвих умовах» [3, арк. 176]. Так само надзвичайно тепло згадує про концерт гуцулів — «братів по національності й по мові, які живуть у Карпатських горах» Х. Д. Алчевська [3, арк. 177].

За словами Платониди Володимирівни: «В літературній спадщині гната Хоткевича значне місце займає гуцульська тематика. Для гуцульського театру були написані п'єси з гуцульського життя, які відображали їх історію, побут і звичаї. П'єса «Довбуш» має 7 варіантів! До циклу гуцульських оповідань треба віднести ще повісті «Опришки», «Поніпалек і Туманюк», «Довбуш»...» [3, арк. 180].

Хоткевич зібрав велику збірку етнографічних матеріалів, частина з яких перекладена російською мовою. Значна кількість розгубилася у вирі війни. Особливий інтерес викликає збірка легенд про Довбуша.

1922 р. у Харкові було відзначено громадським комітетом 25-літній ювілей літературно-наукової діяльності Хоткевича. Тоді ювілейним виданням вийшла «Камінна душа» [3, арк. 180].

До шевченківської тематики письменник ішов усе своє життя. У статті «Його горіння» Платонида Хоткевич писала: «Я б сказала, що Гнат Мартинович перше, ніж взятися за цю роботу, готував себе до неї з якоюсь побожністю, з якимось особливим почуттям обов'язку. Від того часу, як він приступив до роботи над романом, у домі все було насичене ім'ям Шевченка. Перед нами поставав образ Кобзаря з моменту його появи на світ і до його останніх днів.

Якось, не домовляючись, всі навколо створювали сприятливу для творчості обстановку, у нас у всіх було почуття, що відбувається щось надзвичайне...

Він використовував усі джерела, які тільки можна було роздобути для детально вивчення доби.

Роман був задуманий в чотирьох частинах на 200 друкованих аркушів. Це мала бути епопея. І була його лебединою піснею... Письменник не скінчив задуманого роману» [4, арк. 89].

Одна з найцінніших особливостей твору Хоткевича – напрочуд майстерне поєднання високої художності та дослідницької вдумливості. Досить сказати, що Гнат Мартинович написав близько 30 розвідок про Шевченка.

Член-кореспондент Академії Наук УРСР Євген Степанович Шабліовський писав: «Мені відомі праці Г. М. Хоткевича – про Енгельгардтів, про дитячі роки Шевченка, розвідка Г. Хоткевича на теми: «Чи був Шевченко у Варшаві?», «Рустем чи Лампі?», «Фантастичні дати», розвідка про Кирилівку, а також фрагменти фундаментальної праці Г. Хоткевича белетристичного характеру – з циклу «З сім'ї геніїв» [3, арк. 185]. ...Хочу відзначити, що науково-дослідчі праці Г. Хоткевича відрізняються високим науковим рівнем, оригінальною і свіжою постановкою проблем, солідною аргументацією на основі першоджерел архівних і мемуарних. Що ж торкається белетристичних творів Г. Хоткевича, то зроблені вони з великою художньою майстерністю і являють собою крапці зразки в цьому жанрі.

Науково-творча діяльність Г. Хоткевича у галузі шевченкознавства настільки різнобарвна і талановита, що, безперечно, увійде в золотий фонд високих досліджень про великого нашого поета» [3, арк. 185].

Папка № 565 охоплює матеріали з 1945 по 90-і рр. Газетні статті розкривають багатогранну культурно-громадську діяльність Г. Хоткевича, котра «продовжила традиції творчого універсалізму. Властивого українській інтелігенції, представники якої — Ф. Прокопович, Г. Сковорода, Т. Шевченко, І. Франко, Б. Грінченко досягли значних результатів у різних сферах культури» [4, арк. 1].

Низка статей знайомить нас із формуванням Хоткевичабандуриста, дослідника, конструктора інструментів, педагога, композитора, аранжувальника, який став фундатором професійного кобзарства, теоретиком і практиком бандурного мистецтва. У вичерпній статті «Вічножива струна» мистецтвознавець Віолета Дутчак простежує розвиток музичного таланту Гната Мартиновича. Дописувач розповідає про співпрацю М. Лисенка та Г. Хоткевича, його участь у підготовці 12-го археологічного з'їзду, пропаганду кобзарського мистецтва. Преса Галичини та Буковини, за свідченням В. Дутчак, назвала Гната Мартиновича «відомим, славетним, видатним, відзначаючи віртуозність виконання, тонкий художній смак, артистизм і музичність» [4, арк. 2].

Видатний композитор С. Людкевич 1906 р. писав: «Хоткевич підніс гру на бандурі до своєрідного артистизму, зробив спосібною до більшого числа модуляції та добув з неї чимало зовсім нових, незвісних ефектів і нюансів, про які ніхто би й не думав...» [4, арк. 2].

Перу Гната Мартиновича належить також перший в історії кобзарства «Підручник гри на бандурі».

Під час другого концертного турне по Галичині Хоткевич виступав у ролі скрипаля у складі струнного тріо. Період 20–30-х рр. ХХ ст. засвідчує повний розквіт таланту художника і митця.

Цикл статей Галини Хоткевичівни «Взяв би я бандуру, або етнографія за Хоткевичем» — це спогади доньки славетного митця, написані у далекому Греноблі. Ось що розповідається у них про творчу спадщину композитора: «Всіх його творів нараховується біля 182, з них 68 — для бандури. Друковані вони не були, а виконувалися головним чином батьковими

учнями, що переписували їх, часто на клаптиках паперу. А доля тих учнів склалася нелегко. Деякі загинули, деякі попали аж до німецьких таборів, пережили жакливі часи, але трималися разом, «міцно оберігали бандуру», і вона зберегла їх! Це ж вони, опинившись після війни в США, своєю самовідданою, невпинною творчою працею зуміли показати, що «Працює капела над збереженням творчих надбань минувшини, надаючи особливого значення спадщині Г. Хоткевича, щоб твори його та призабута техніка харківського способу гри на бандурі повернулася із забуття» [4, арк. 3]. ...І ось у 1991 році славна заокеанська капела під гаслом «Ми знов з тобою, Україно!» прибула на Батьківщину! З нею звуками творів своїх повернувся й Гнат Мартинович. Майже кожна третя точка програми концерту була твором Хоткевича. Концертували у 13 містах України» [4, арк. 3].

У мемуарах доньки композитора знаходимо ще й такі цікаві факти: «В 1936-му Одеська кіностудія запросила Хоткевича грати роль сліпого бандуриста на весіллі (у фільмі «Назар Стодоля»). Дорогоцінні кадри! Там після чарки та приказочки грає Хоткевич сумної, а потім веселої. Це ж його голос, його гра, на отій маленькій улюбленій бандурі, це його присутність!» [4, арк. 4].

Галина Гнатівна згадує: «...а ще малював Хоткевич, скриньку з фарбами носив з собою. Змалював Гердліччин будинок і Юріштанів «осседок», церквицю в Криворівні, плебанію, де жила попадя Маруся. Є і Піп-Іван, і Говерла, «Писаний камінь» та «Стежка до церковці від дороги». Триста малюнків було у батьковій дерев'яній скринці.

Коли хто має перше, чернівецьке, видання «Кам'яної душі» 1911 р., подивіться на сторінку 71. Там на заставці якраз один із тих малюнків – завиток дороги і місточок зліва. То дорога з Криворівні на Яворів. Ще в тій книжці понад 70 малюнків – то все батькова праця...» [4, арк. 8].

Тему кобзарства продовжує стаття П. Арсенича «Гнат Хоткевич – кобзарем». У ній дописувач наводить уривок з неопублікованих спогадів літературознавця Ростислава Заклинського про виступ кобзаря у Станіславі: «Концерт Хоткевича в супроводі бандури відбувся у великій залі міського театру. Приміщення було переповнене слухачами. Присутні з ентузіазмом вітали Хоткевича. Особливо вбилася в пам'ять народна українська пісня про Солоху. Гнат Хоткевич

майстерно підкреслював гумористичний бік пісні мімікою обличчя та легкими рухами тіла. Зала гриміла оплесками і викликала на сцену письменника-артиста» [4, арк. 11].

Перу Петра Арсенича належить цілий цикл статей на тему «Гуцульський театр та його виконавці». У цих матеріалах ідеться про розвиток славнозвісного театру та долю його учасників. Згадувану тему розробляли й інші дописувачі: В. Стеф'юк, М. Прохорець, Б. Прут, В. Передрук, М. Прохорець. Із своєрідністю творчого обдарування Г. Хоткевича нас знайомлять П. Арсенич, О. Міньківський, Н. Годієнко-Андріанова, О. Герасименко, А. Мельничук, Є. Волиняк, В. Півторади.

У цілому ряді статей, представлених у папці, йдеться про публікації творів Г. Хоткевича, обговорення їх у пресі. Це матеріали І. Пелипейка, Б. Володарчука, А. Погрібного, В. Глинчака, В. Стеф'юка. Серед них стаття професора В. Полєка про двотомне видання письменника з аналізом другого тому, де зібрано твори гуцульської тематики.

У своїй статті «Незакінчений роман» Г. Хоткевич знайомить нас із умовами написання роману «3 сім'ї геніїв». Інші статті дружини письменника розповідають про творчу діяльність Гната Мартиновича, зокрема в Галичині, про яку він писав у спогадах: «Гуцульщино! Найкращий закуток землі української! Хто бачив гори, жив у гуцульському селі, відчув їх велич і красу, чув тужливу трембіту, чув шум Черемоша і потоків, що несуть свої води до нього, той тебе не забуде» [4, арк. 125].

Стаття В. Полєка «Верховинці» Й. Коженювського» — інформація про польського письменника та історію написання драми «Верховинці». Відомо, що ця п'єса послужила основою для драми «Антон Ревізорчук», котру з великим успіхом поставив Г. Хоткевич із акторами «Гуцульського театру». Краківська преса писала: «Не припускав, мабуть, Коженювський, пишучи свій твір, щоби у тих самих гуцулів, серед яких він черпав своє натхнення, знайшлися такі неперевершені виконавці ролей його п'єси» [4, арк. 156].

В окремії папці (№ 217) знаходимо спогади Ростислава Заклинського, надіслані на прохання Платониди Володимирівни. Ці мемуари мають назву «Всеукраїнський письменник і громадський діяч (Спогади про Гната Хоткевича)». У них читаємо: «Ніхто, думаю, не зробив більше для зближення обидвох частин України, розділених айстро-російським

кордоном, а пізніше радянсько-польською границею, — як Гнат Хоткевич... Він же поширював знайомство з фольклором Західної України серед українського суспільства усієї України; і навпаки, переносив народну творчість Східної України на західні українські землі. Він же розкрив перед читачами революційне героїське життя Карпатської України; і тим самим показував, що на заході України збереглися не тільки елементи передхристиянських вірувань, але й живі спомини про її революційне минуле.

Таким чином Гнат Хоткевич зробив більше, ніж хто-небудь інший, для взаємного наближення розірваних окупантами частин України і для її єднання...» [1, арк. 22–23].

Отже, архівні матеріали, зібрані професором В. Т. Полском, вказують на те, що природа щедро обдарувала Гната Хоткевича. Власною невсипущою працею досяг він вершин культури, хоч його життя було сповнене горя й поневірянь.

«...Працювати за чотирьох душ..., щоб скрізь було повно Хоткевича, — такий девіз поставив собі письменник, і лишався вірним йому до кінця свого життя. Творча іскра не жевріла, а яскраво палала в його серці впродовж усього його нелегкого життєвого шляху. Так, він не тлів, а горів, як і личить справжній Людині, вірному синові свого народу, якому він віддав увесь свій хист і снагу — до останнього подиху... Недарма академік О. Білецький ще 1937 р. назвав Гната Мартиновича одним із найзначніших явищ в українській літературі XIX–XX ст., розміри й вага якого будуть оцінені по-справжньому не так швидко...» [4, арк. 56].

«Те, що встиг створити за своє життя Г. Хоткевич, розкриває перед нами у всій красі його різнобічний талант, його надзвичайно тонку мистецьку душу, все багатство якої він віддав служінню рідному народові», — згадувала Платонида Володимирівна [4, арк. 89].

Численні спогади сучасників, учнів, дружини, доньки письменника, власна його автобіографія, листи, статті, твори тільки підтверджують висловлені думки.

1. Наукова бібліотека Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. — Фонд професора В. Т. Полска. — П. № 217.
2. Наукова бібліотека Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. — Фонд професора В. Т. Полска. — П. № 563.

3. Наукова бібліотека Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. – Фонд професора В. Т. Полека. – П. № 564.
4. Наукова бібліотека Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. – Фонд професора В. Т. Полека. – П. № 565.

Галярник Н. Р. Творча діяльність Гната Хоткевича (із архівних матеріалів іменного фонду професора В. Т. Полека в книгозбірні Наукової бібліотеки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника)

Ключові слова: Гнат Хоткевич, Володимир Полек, епістолярій, спогади, Іменний фонд.

У статті дано аналіз архівних матеріалів (спогади колег, родичів, листування) щодо життєпису та творчості українського письменника та музиканта Гната Хоткевича Іменного фонду професора В. Т. Полека у Науковій бібліотеці Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ).

Galyarnyk N. R. Gnat Hotkevich's creative work (from archive materials of Professor V.T. Polek's personal fund in book depository of Carpathian National University named after V. Stefanik scientific library)

The paper presents analysis of archival material (reminiscences of colleagues, relatives, correspondence) on the biography and work of the Ukrainian writer and musician Gnat Khotkevych that available in the Fund professor of V. Polyek in Scientific Library of PreCarpathian National University named after V. Stefanyk (Ivano-Frankivsk).

Keywords: Gnat Khotkevych, Volodymyr Polyek, correspondence, memoirs, the Fund.

Галярник Н. Р. Творческая деятельность Гната Хоткевича (из архивных материалов именного фонда профессора В. Т. Полека в собрании Научной библиотеки Прикарпатского национального университета имени Василия Стефаника)

Ключевые слова: Гнат Хоткевич, Владимир Полек, эпистолярий, воспоминания, Именной фонд.

В статье дан анализ архивных материалов (воспоминания коллег, родственников, переписка) о жизни и творчестве украинского писателя и музыканта Гната Хоткевича, что имеются в именном фонде профессора В. Т. Полека в Научной библиотеке Прикарпатского национального университета имени Василия Стефаника (Ивано-Франковск).